

Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi

• Prof Dr. Mahmut TEZCAN*

Özet

Bu yazının konusu, Türk Kültüründe yaygın bir gelenek olan "Kız kaçırma" olgusunun sosyal antropoloji açısından bir çözümlemesidir. Örnek olaylar ve literatür incelemesine dayalıdır. Yurdun çeşitli yörelerinde bu konuda farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Bu nedenle olayın Türkiye genelinde tüm boyutlarıyla sergilenmesinde yarar vardır. Ekonomik krizle yeniden gündeme gelen bu gelenek, giderek artış göstermektedir. Her ne kadar adli makamları çok uğraştıran bir suç olmasına rağmen, genelde evlenme vaadiyle yapıldığından aileler arasında fazla bir sorun yaratmamaktadır. Ama yine de bir sosyal sapma sayılmakta ve aileler arasında belirli bir süre iletişimin kesilmesi, kırınglıklar gibi çeşitli sorunlara yol açmaktadır.

Olayın küreselleştirmesinden de söz edilmektedir. Özellikle yurt dışında çıkan Türkler, oralarda da bu geleneği sürdürmektedirler.

En önemlisi, kişilerin evlenmesinde bireysel seçime yol açması işlevi nedeniyle de etkinliğini sürdüren bir gelenektir.

Anahtar Kelimeler: Kaçırma, kaçışma, oturaklama, dezmal kaçırması, peşe gitme, kız kaçırmanın globalleşmesi, araçlar.

Abstract

Kidnapping is an old Turkish tradition in the family life. In this article I have collected all the different aspects, causes and prevention of this tradition. Because there are different processes in the different geographical areas of Turkey. Now it has been actual nowadays because of the economical crises, due to the much expenses of wedding ceremony. Kidnapping is occurring for the desire of marriage. That's why it is not a serious event. At the same time, still it is a deviance. The most important function of this tradition is that the individual select of the sides. Capturing by force of the girl is globalized by migration, the tradition is going to the metropolitan areas and foreign countries.

Key words: Kidnapping, agreement, sanal capturing, personnel globalization of tradition.

(*) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

• Giriş

Türk kültüründe en eski evlenme geleneklerinden birisi de kız kaçırma. Özellikle eski Türklerde evlenme, kız kaçırma ve yağma biçiminde olmaktadır. Hatta meşru evlenme, Altay ve Yakut Türklerinde kız kaçırma yoluyla gerçekleşirdi. Manas Destanında ve diğer birçok Türk destanlarında kaçırma yolu ile evlenmeden söz edilmektedir.¹ Kaçırma geleneğinde kahramanlıkla aşkı birleştiren bir nitelik görülür. Bu iki öge, Türk kültüründe çok yaygındır. Göçebe Türklerde yiğitlik ve güç, aslı bir değerdi. Kız kaçırma ise, erkek tarafı için bu değeri kanıtlayan bir fırsattı.

Yalnız, kaçırma yoluyla evlenmelerde kız, beraberinde çeyiz getiremez.² Kızın ailesi kaçan kıza çeyiz vermez. Bu bakımdan erkeğin ailesi şanssızdır*.

Bugün, kız kaçırma,, kırsal kesim ailesinde yaygın gelenekler arasındadır. Fakat kentin kırsal kökenli gecekondulu kesimlerinde de olaylara rastlanmaktadır. Hatta kentlerde bile sıkça görülmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğünden aldığımız şu istatistik de olayın yaygınlığını göstermektedir.

1999 Yılında Polis Sorumluluk Bölgesinde Meydana Gelen Asayiş Olaylarının Suç Türlerine Göre Dağılımı:

Suç Türü	Olay Sayısı		
	Faili bilinen	Faili meçhul	Toplam
Kaçırma olayları (kız, kadın)	4706	86	4792

Kaçırmayı tanımlayacak olursak: Bir kız ya da kadının zor, tehdit ya da hile yoluyla ve şehvet duygusu ya da evlenme amacıyla kaçırılması ya da bir yerde alıkonulmasıdır.

Genellikle adam kaldırma suçunun bir türü sayılır.

Ülkemizde evlenme gelenekleri arasında yer almaktadır. Uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Hâlâ Anadolu'da yaygın olarak başvurulan bir uygulamadır.

• Yöntem

Açıklamalarımız daha çok literatüre dayandırılmıştır. Şimdiye değin kırsal kesimde çeşitli antropolojik araştırmalar yapılmıştır. Biz, bu yazıda onlardan da yararlanarak kendi yorumlarımızla birlikte konunun çeşitli yönlerini sergileyen bir çalışma yapmak istedik. Ayrıca bazı örnek olaylara da yer verdik.

Sadece ülkemizde değil, dünyanın her yerinde hâlâ mevcut olan bir gelenektir. Biz, geleneğin Türkiye'deki görünümü üzerinde duracağız.

Kız kaçırma, ister tek tarafın,(aile), isterse iki tarafın da rızası bulunsun ya da bulunmasın, evlenme ve dolayısı ile bir yuva kurmak amacıyla meydana gelen bir toplumsal olaydır. Evlenme çağında bulunan bir kız ve erkeğin iki tarafı olarak aile ya da ailelerine danışmadan yuva kurmasıdır. Kızı evinden dünür gönderip istemeden zorla ya da çeşitli hile yollarına başvurarak, kandırarak götürmektir. Ama tek yol bu değildir.

• Amaç

Bu çalışmadaki amacımız "kız kaçırma" geleneğini kültürel antropolojik nitelikteki tüm boyutlarıyla ele almak ve tanıtmaktır. Bu bağlamda konuya ilişkin temel kavramların tanımları, türleri, yöresel farklılaşmalar, yasal yönü, nedenleri ve sonuçları gibi konulara değinilecektir. Daha sonra konunun önlenmesi üzerinde durulacaktır. Konunun Türkiye üzerindeki görünümü ve sorunları sergilenecektir.

• Temel Kavramlar ve Kaçırma Türleri

Konuya ilişkin birkaç kavram aşağıda belirtilmiştir. Burada temel kavramlarla türler birlikte açıklanmıştır.

* İnan, A.: Makaleler ve İncelemeler, s. 344.
2 Tezcan, M.: Türk Ailesi Antropolojisi, s. 30.
* Bu görüşü doğrulayan bir halk deyişi:
Karşıdan eşek gelir
Yuları gevşek gelir
Kendi kaçan kızlara
Yamadan düşek gelir (Kırklareli Polos Köyü)

• A - Kaçırma

Bir kızın ya da kadının istek ve onayı olmadan bekâr ya da bir dul erkek tarafından zorla ya da çeşitli hîle yollarına başvurulmuş, kaldırılarak götürülmesidir. Kız kaçırılmadan söz edilirken daha çok bu kavram anlaşılır. Burada dikkati çeken nokta, kızın zorla kaçırılmasıdır.

• B - Kaçışma

Zora başvurmadan da kız kaçırma olabilir. Kız ve erkeğin anlaşarak birlikte kaçması, "Kaçışma" olarak nitelenir ki bu durumda düğün yapılmaz. Böylece taraflar, düğün giderlerinden, armağanlardan kurtulmuş olur. Çerkez topluluklarında, Sivas Türkmenlerindeki evlenmeler, daha çok kaçışma ile olur.

• C - Oturakalma

Kızın, erkeğin evine kendiliğinden gelip yerleşmesidir. Kız, sevdiği gence ailesi tarafından verilmeyince bu yola başvurabilir. Ya da kızın ailesinin yoksul oluşu da bu konuda rol oynayabilir. Kütahya, Sivas, Kastamonu gibi yörelerimizde bu duruma sıkça başvurulur. Oturakalma olaylarında kız, şeref ve haysiyetini hiçe sayarak erkeğin evine gidip oturduğu için, erkeğin ailesi çoğu kez bu kızı kabul eder. Ancak bu kabullenişin temel nedenini kızın reddedilmesi durumunda ailenin düşman kazanacağı konusunda aramak daha doğru olur. Prof. Yasa, "Oturakalma olayında erkeğin kaçırılması söz konusu olmamakla birlikte, erkeğin evine gidip oturan kız reddedilmediği takdirde bu olaya erkeğin simgesel bir biçimde dahi olsa kız tarafından kaçırılması gözü ile bakılabilir" demektedir.³

• D - Dezmal Kaçırması

Hakkâri gibi yörelerimizde kız yerine, ona ait bir şeyin kaçırılması geleneği vardır ki bu gelenek, kızı kaçırılmak-

la eş tutulur. Yerel adı "Dezmal Kaçırması" dır.⁴ Kız çeşmede, yolda ya da evde iken delikanlı, kızın başörtüsünü (dezmalını) zorla çözüp kaçıtır. Başörtüsü kaçırılan kız, gerçekten kaçılıp iffal edilmiş gibi sayılır. Böylece erkeğin ailesi kızın ailesiyle anlaşmak zorunda kalır. Kimi zaman da kızın ailesi ve akrabalarıyla oğlan ve oğlan tarafı arasında bu yüzden silahlı çatışmalar da olmaktadır.

• E - Kız Çekme

Rize'nin bazı yerlerinde kız kaçırma yerine "Kız çekme" denir. Kızı isteyip de alamayan erkek tarafı, kız değirmende iken, ot keserken, imecede çalışırken kızı zorla çeker götürür. Kız kaçırılanlar silahlıdır ve kararlıdır. Üzerine kimse varamaz. Erkek, kızı akrabalarından birinin evine götürür ve burada kızı zorla sahip olur. Birkaç gün dağlık bir yerde de saklanabilirler. İki aile uzun süre birbirine dargındır ve sonraları barışırlar. Eğer kız tarafı kız vermez ve bu evlilik bazı aile büyükleri tarafından uygun görülürse bu kaçırma olayı adeta tezgâhlanır. Karşılıklı iletişimle uygun zaman kollanır ve kararlaştırılır ve oğlan zorla kızı kaçırmış olur. Burada kızın bağırip çağırması rol gereğidir. Bir süre sonra kızın çeyizi kızıya gönderilir. Kız tarafı ikna edilerek barış sağlanır.⁵

• F - Peşe Gitme

Kızın kendi isteğiyle ve ailesine karşı tavır alarak anlaşmalı bir biçimde erkekle birlikte kaçmasıdır. Peşe gitme olayı, kimse engellemeye kalkmasın diye gece olur. Herkes uyuduktan sonra, sabaha karşı kız bohçasını hazırlayarak evden çıkar ve dışarıda bekleyen oğlanla buluşur. Peşe gitme olayında kız anasının mutlaka haberi olduğu varsayılır.

Kız kaçırma ya da peşe gitme olaylarından sonra anlaşma sağlansa bile düğün yapılmaz. Başlık parası alınır ve elbise kesilir.

Kızın sevdiği varsa, başka aileye, istemediği yere gitmemek için oğlana haber gönderir. Kız bohçasını hazırlayıp belirledikleri yerde buluşup kaçarlar.⁶ (Pazar ilçesinde)

Kaçırma ve kaçışma durumlarında kız tarafı, anlaşmak

3 Yasa, İ.: Türkiye'de Kız Kaçırma..., s. 6.

4 Ömek, S.V.: Türk Halkbilimi, s. 186.

5 Rize Kültür Derlemeleri, s. 6.

6 Rize Kültür Derlemeleri, s. 329.

için başlığı artırır ve mahkemeye gideceğini duyurarak erkek tarafına baskı yapar. Şimdi de olayın nedenleri üzerinde durabiliriz.

• Kız Kaçırma Olaylarının Nedenleri

Çeşitli nedenler kaçırma rol oynamaktadır. İki kişinin evlenmesi, çeşitli etkenlerle engellendiği için kaçırma ile bu engeller aşılmaktadır. Nedenleri birkaç noktada toplayabiliriz: Ekonomik, toplumsal ve biyolojik grupta oluşan nedenleri ayrı ayrı ele alabiliriz.

• A - Ekonomik Nedenler a. Başlık Parası

Erkek tarafının çok fakir olmasına rağmen, kızın ailesinin düğün öncesi nişan ve cihaz giderlerini karşılamak üzere kendisinden başlık parası ve çeşitli armağanlar istenmesi, erkeğin kızı zorla ya da rıza ile kaçırmasının başlıca nedenlerinden birisidir.

Fakat başlık parası vermemek için kız kaçırma genç, bu kez daha fazla malî kayba uğramaktadır. Çünkü, tutuklanan gencin ailesi, oğullarının serbest kalması için kızın ailesine barışmak için başvurduklarında başlık parasının arttırılması ile karşılaşmaktadırlar.⁷ Bu nedenle kaçırma, erkeğin ailesine çok pahalıya mal olmaktadır.

• b. Düğün Giderleri

Ekonomik nedenlerden bir diğeri de düğün giderlerinin önemli bir yekun tutmasıdır. Düğün törenlerinin uzun sürmesi, düğün sırasında uygulanan zorunlu gelenekler (yakınlara verilmesi gereken armağanlar, bahşişler gibi), erkek tarafını ekonomik açıdan sarsmaktadır. Bunları karşılamayı göze alamayan erkek de kaçırma eylemine girmektedir. Bütün köylülerin, komşu köylülerin davet edildiği düğün giderlerinin fazlalığı, kaçırma teşvik etmektedir.

• B. Toplumsal Nedenler

Aile içi geçimsizlikler, köyler arası geçimsizlikler ve

halkın teşviki de olayın toplumsal nedenleri arasındadır.

• a. Aile içi geçimsizlikler

Anne ya da babadan birinin ölümü ve sağ kalan eşin yeniden evlenmesi ile oluşan yeni aileden daha çok çocuklardan ötürü önce karı koca arasında başlayan anlaşmazlık, daha sonra çocuklara da yansımakta, üveylik sorunu, ailenin dengesinin bozulmasına neden olabilmektedir. İşte bu durum ailede yetişmiş gençlerin kaçmasına ya da kaçışmasına yol açmaktadır. Böylece kaçma ile huzur ve sükuna kavuşmayı bekleyen gençler, bu konuda bazen teşvik görmekte, bazen de zorlamaya uğramaktadırlar.

• b. Aileler ve köyler arası geçimsizlik

Birbirine düşman olmuş aileler ve köylerden bir erkek, diğer aileye veya köye mensup bir kızı sevdiğinde onu zorla kaçırabilir. Çünkü, normal yollarla evlenme mümkün olmaz. Eğer kadın da erkeği seviyorsa rıza ile kaçırma söz konusu olur. Bu tür kaçırma, aileler arasındaki kin ve nefreti, kırgınlığı daha da arttırabilir. Bazen bu durum, barışma sonucunu da doğurabilir.

• c. Halkın teşviki

Köy halkı, bir kaçırma hazırlığı içindeki tarafları duyduğu ya da, sezdiği zaman onları teşvik eder. Hem erkeği, hem kadını teşvik ederek, köyde bir heyecan, canlılık yaratmaya çalışırlar.

• C. Biyolojik Nedenler

Cinsel ihtiyaçların tatmin edilmemesi de kız ya da kadın kaçırma yoluyla açılabilir. Evlenme yaşı geçmekte olan kızlar, kaçırılmaları için fırsat yaratmaya çalışırlar. Cinsel ihtiyaçların tatmin edilmemesi, az da olsa evli erkek ve kadınların yine evli erkek ve kadınlarla kaçmalarına neden olur. Şehvet duygusu ile kaçırma da yaygınlığı Anadolu'da dikkati çekmektedir.

7 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan, M.: Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği, s. 26.

• D. Psikolojik Nedenler

Bunlar da birkaç türde olabilir:

a. Önceden nişanlı olan kızın nişandan vazgeçilerek başka bir kimse ile evlendirilmek istenmesi durumunda, eski ve yeni nişanlı rekabeti ortaya çıkar. Eski nişanlı, onuru kırıldığı için, kızdan ve ailesinden intikam almak isteğine kapılır ve kızı kaçıırır.

b. Bazen hiç kimse ile nişanlı olmayan bir kızın birden fazla isteklisi olabilir. Bunlardan da çabuk ve kurnaz davranan, zorla ya da rıza ile kızı kaçıırır.

c. Köylerde kız ve erkeklerin daha küçük yaşlarda iken büyüdüklerinde birbirleriyle evlenecekleri hususunun kendilerine söylenmesine rağmen, sonradan bu vaatlerden vazgeçilmesidir. Bu durumda erkek, kızı seviyorsa zorla, kız da erkeği seviyorsa rızası ile kaçıırır. Beşik kertmesi dediğimiz bu geleneğin sonradan bozulması, bu uygulamayı doğurur.

• E. İntikam Alma Duygusu

İki aile arasında eskiden beri süren kin ve intikam yüzünden gerçekleştirilen bu tür kaçırılmalarda sevgi değil, intikam duygusu egemen rol oynar. Özellikle Doğu ve Güneydoğu yörelerimizde aşiretlerde bu tür olaylara rastlanmaktadır. Düşmanlık nedeniyle karşı taraftan kız kaçırılmaktadır.

Güneydoğuda Kız Kaçırma

Güneydoğu Anadolu yöresinde kız kaçırarak evlilik, onaylanmayan, tehlikeli sonuçlar doğuran bir durumdur. Namus değerinin ihlali anlamına gelen kız kaçırma, cinayetlere yol açmaktadır. Bu durum bugün de aynen sürmektedir. Urfa, Diyarbakır, Gaziantep kırsalında kaçan kızın ve kaçırmanın öldürülmesi son yıllarda çok yazılıp çizilmiştir.⁸ Örneğin Gaziantep'te geçmişte, kaçarak evlilik örnekleri görülmez. Kız kaçarsa muhakkak öldürülürdü. Yaptırımın ağır olmasından dolayı kaçırma olayları çok az görülüp, bunlarda da kız öldürüldüğü için evlilik gerçekleşmemekteydi.

8 Tezcan, Mahmut: Kan Davaları, s. 26-27.

9 Özçörekçi, N.Z.: "Gaziantep İli Evlenme Âdetlerinin....".

10 Kır, İbrahim: GAP'tan Önce Harran Kasabasının Sosyal Yapısı, s. 164.

11 A.g.e., s. 164.

12 A.g.e., s. 166.

13 Özçörekçi, N.Z.: 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, s. 311.

Günümüzde de aynı duyarlılık sürmektedir. Kaçarak evlilikler ayıplanmakta ve gerçekleştirilmesi durumunda öldürme, geçerliliğini korumaktadır. Bu düşünceye uymayan aileler olduğunda, aile kenti terk etmek zorunda kalmaktadır.⁹

Urfa'da aşirete mensup bir kız, bir delikanlıya gönül vererek onunla kaçarsa, kız tarafına göre kaçan kız ve erkek ölümü hak eder.¹⁰ Aralarında nikâh yapılsa bile kızın akraba ve yakınlarına başlık verilmez.

Evli bir kadın bir erkekle kaçarsa, her ikisi de gözden uzak bilinmeyen bir yerde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bunlar hem kadının akrabaları, hem de kocası tarafından takip edilmekte, ne zaman olursa olsun ele geçirildikleri takdirde ölüme mahkum edilmekte, ele geçemedikleri sürece aşiretin onları öldürme faaliyeti devam etmektedir.¹¹ Evlenecek kızın beğendiği erkeği açıklaması törelere aykırıdır. Kız kaçırma olaylarına yörede pek rastlanmamaktadır. Kaçan kızın ve zina yaptığı saptanan bir kadının törelere göre cezası ölümdür.¹²

• F- Kız Kaçırmanın Küreselleşmesi

Göçler nedeniyle yurt içinde ve yurt dışında kız kaçırma olayları da görülmektedir. Yurt içinde gecekondu- larla, yurt dışında ise işçi olarak çalışan vatandaşlarımız arasında pek çok olaya tanık olunmaktadır.

Almanya'da da kaçarak evliliklere karşı çıkmaktadır. Görüşmelerde kaçılması durumunda kızın öldürülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu konuda Almanya'da yaşayan Gaziantep'li ailelerle ilgili iki örnek olayı belirtmek istiyorum.

Örnek Olay 1 - 1996 Mayıs'ında Gaziantep'li bir ailenin kızı, Alman gence kaçmıştır. Kaçma olayı, çevrede gizli tutulmaya çalışılmıştır. Aile, Almanya'da doğup büyüyen kızı, yine Almanya'da doğup büyüyen iki ağabeyine öldürtme kararı almıştır. Kızı öldürme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmış, erkek kardeşler tutuklanmıştır. Bocholt kentinde Antep'li ailelerin çoğunluğu evliliğe izin verilerek kaçması engellenmeliydi düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Kızın annesi ise bu olaydan dolayı çıldırdığı için hastanede tedavi

görmektedir.¹³

Örnek Olay 2- Antep'li bir ailenin kızı Alman genci sever. Aile karşı çıkar. Kızı vazgeçiremez. Kaçacağını anlayınca, gencin Müslüman olmasını dahi istemeden evliliğe ikna olur.¹⁴

• Ceza Yasasında Kız Kaçırma

Türk Ceza Yasası, bu eyleme verilecek cezayı, kaçırılanın ergin olmaması ya da evli olması gibi durumlarda artırmıştır. Kaçırılan kişi 12 yaşını doldurmuşsa, zor, tehdit, ya da hile kullanılmamış bile olsa en az beş yıl ağır hapis cezası verilir. Suç, evlenme amacıyla işlenmiş ve tecavüz olmamışsa, ceza üçte bire ya da yarıya kadar indirilir. Evlenme durumunda, koca hakkında açılan kamu dâvası ya da verilen hükmün çektirilmesi ertelenir (TCK-M.429-434).

Bir Örnek Olay:

Evlendirilmek İçin Kaçırıldı

"Aydın'da bir süre önce ortaya çıkan"küçük gelinler" kamuoyunda tartışılırken, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde resmî kayıtlara göre 8 yaşında görülen, 12 yaşındaki Necla Tünle, evlendirilmek üzere kaçırıldı. 35 gündür kızlarını kurtarmak için mücadele ettiklerini söyleyen Yusuf ve Ayniye Tünle çifti, "O daha çocuk. Evlendiremeyiz. Kaçıranların kimliği belli olduğu halde bir şey yapamıyoruz. Necla'yı savcılığa teslim etsinler" çağrısında bulundu.

Silvan'da annesi ile bir düğüne giden 12 yaşındaki Necla Tünle, 17 Kasım tarihinde Adem Koç ile evlendirilmek amacıyla kaçırıldı. Nezir, İbrahim, Ekrem ve Adem Koç kardeşler, kaçırıldıkları Necla'yı Silvan'ın Altinkum köyüne götürdü. Tünle ailesinin savcılığa yaptığı şikâyet üzerine operasyon yapan jandarma eli boş döndü. Ailesi yaptığı araştırmada Necla'nın Karaorman köyünde tutulduğunu öğrendi.

Valiliğe başvuru

Ancak, jandarma yetki alanında bulunmadığı için köye operasyon düzenleyemedi. Kulp ve Silvan ilçeleri Cumhuriyet savcılıklarına yapılan başvurularından sonuç alamayan Tünle ailesi, Diyarbakır Valiliği'ne başvurdu. Dilekçede Necla Tünle'nin korucubaşı Hamdüssena Sümbül'ün evine götürüldüğü belirtilerek şöyle denildi:

"Ortak operasyon yapılması için Diyarbakır İl Jandarma Alay Komutanlığının devreye girmesi gerekiyor. Ayrıca korucubaşı Hamdüssena Sümbül istediği

takdirde bir saat içerisinde kızı ailesine teslim edebilir."

Evlilik şartı

Evlenmek isteyip istemediğini öğrenmek için ablası,, Necla ile görüştürüldü. Tünle ailesi, Karaorman köyünde silahların gölgesinde yapılan görüşmede sürekli ağlayan Necla'nın hiç konuşmadığını, durumunun da perişan olduğunu söylediler. Güvenlik kuvvetlerinin "yerini tesbit edin baskın yapalım" dediği Necla'yı korucular ailesiyle görüştürdü. Ancak, ailesine kavuşması için Adem Koç'la evlenmesi şart koşuldu.¹⁵

Gelenek, kimi yörelerimizde "kız kaldırma" adı ile de anılır. Kız kaçırma, önceden bir hazırlık ve planı gerektiren bir olaydır. Bu olayın gerçekleşmesi, çoğu kez bir kısım araçların ve yardımcılarının katkısı ile olanaklıdır.

• G- Aracılar

Köylerde bulunan bazı yaşlı kadınlar bu iş üzerine uzmanlık sahibidirler. Bunlar aracı, elçi, hacana, elbir, yardımcı, godoş olarak adlandırılırlar. Bu kadınlar oldukça kurnazdırlar. Türlü yollara başvurarak kimsenin haberi olmadan kız kandırıp kaçma ya da kaçırılmasında büyük rol oynarlar. Bunlara hizmetlerinden dolayı para ya da eşya verilir. Sivas yöresinde bu gibi kadınlar saygınlık görmektedir. Aracılar ikna, kandırma ve erkeğin meziyetlerini kadına övme gibi yolları denerler. Bu yollar başarılı olmadığı takdirde "büyü"ye başvururlar. Büyü, ya araçılar tarafından bizzat yapılır, ya da bu işle uğraşan kimselere yaptırılır. Kız ve erkeği tanıştırmak, birbirlerine ısındırmak, kaçırma durumunda saklanacak yer hazırlamak ve saklayacak aileleri önceden saptamak, bu kimselerin başlıca görevleridir. Köylerde çeşme başları, ıssız duvar dipleri, tarlaya giden yollar kız ve erkeğin anlaşmaları için uygun mekânlardır.

• H - Yardımcılar

Kaçırmalarda araçılardan başka akraba, dost ve arkadaşların ayrı ayrı rolleri vardır. Her birinin kaçırma olayında katkıları vardır. Bunların rolleri zor ve tehlikelidir. Kızın ailesi ile, kız ile ve hatta tüm köy ile mücadele ederler. Hizmetleri karşılıksızdır tamamen hatır için bu görevi yaparlar.

Kaçırılan kız, başka bir köye, akraba ya da dostlardan

birinin evine ya da bir orman, mağara gibi gizli bir yere götürülüp güvenlik altına alınır. Burada kız üç dört gün tutulduktan sonra birlikte erkeğin evine dönerler. Kız bakire ise saklanılan yerde kızılığı bozulur ve böylece gerek kaçırılan kızın, gerekse ailesinin evlenmeye rıza göstermesi sağlanmak istenir.

Genellikle tarafların ve ailelerin anlaşmaları sonucu evlenme gerçekleşir ve olay kapanır.

Anlaşma olmazsa, bizzat kaçırılan ya da ailesi, ilgili mercilere başvurmakta, böylece adli aşamaya geçilir.

Nişanlı Kızların Kaçırılması

Nişanlı kızlar da kaçırılmaktadır. Bu konuda sık sık cinayet işlenmektedir. Rakip damatlar ve onların yardımcıları silahlı çatışmaya girmektedir. Kızın ailesi kızı ve oğlanı genellikle bayram, düğün, ölüm gibi nedenlerle bağışlar. Bu konuda şu örnek olay, bir fikir verir:

Kız Kaçırma Katliamı

Seydişehir'e kız kaçırılmaya giden Adana'lı gruba yayılım ateşi açıldı.

Konya'nın Seydişehir ilçesinde genç kızı kaçırmak isteyen üç kişi, çıkan silahlı çatışmada öldürüldü. Adana'da oturan Uğur Yolcu (23), Hüseyin Bakırcı (19) ve Mehmet Atlı (22) kız kaçırmak için Seydişehir'e geldiler. Pelin Çakan'ı (14) kaçırmak için Bahçelievler Mahallesi'ne gelen gençlere evden yayılım ateşi açıldı.

5 Kişi Gözaltında

Genç kızın nişanlısı Hasan Doğan (19), babası Arif Doğan (47) ve kardeşleri Mustafa (23) ve Bekir'in (21) ateş açması sonucu çıkan silahlı çatışmada, kız kaçırılmaya gelen Uğur Yolcu, Hüseyin Bakırcı ile Mehmet Atlı öldü. Olayla ilgili olarak Arif, Mustafa, Hasan ve Bekir Doğan gözaltına alındı. Genç kızın, ölen kişilerden Uğur Yolcu için kaçırılmak istendiği öğrenildi.

Kız kaçırma, ülkemizde sadece kır ve köy topluluklarında değil, aynı zamanda bucak ilçe ve hatta il merkezlerinde de zaman zaman görülen son derece yaygın bir toplumsal olaydır.

Türkiye'de en çok rastlanan kaçırılmalar, evlenme amacıyla işlenenlerdir. Bu tür kaçırılmalar, daha çok, aynı köy içinde ve bekâr gençler arasında görülür. Bununla birlikte bazen iki köy arasında ve dul bir erkek ya da kadın arasında gerçekleşebilir.

Rıza ile kaçırılmalarda çok kez iş mahkemeye intikal etmeden nikâh kıyılmakta ve tahminlere göre bu gibi evliliklerin %95'i normal şekilde sürmektedir.

Zorla kaçırılmalarda, erkek, kaçırdığı kızla mutlaka evlenmek istiyorsa çok kez kızın ırzına geçer. Bu husus,

kaçırılan kızın ailesinin evlenmeye rıza göstermesinde son derece etkili olur. Çünkü, ırzına geçilen kızın başkasıyla evlenme şansı azalmıştır. Kaçırılan kızın ailesi, adli mercilere başvurmak isterse, bundan vazgeçmeleri için aracılar konulur. Tabiatıyla kız reşit ve evlenme hususunda istekli ise, kızın ailesi bir oldu bitti ile karşı karşıya kalır ve artık adli mercilere başvurması hiçbir önem taşımaz.

Kaçırılan kızlara esas olarak düğün yapılmaz. Bazı yörelerde (Sivas), erkeğin evinde "baş bağlama" olarak adlandırılan ve nişanlı düğün arası nitelik taşıyan bir tören yapılır. "Baş bağlama" da bütün törenler erkek evinde yapılır. Aileler barıştırılmış ya da uzlaştırılmışlar ise törene kız tarafı da çağrılır. Bu tören nişanlı ve düğün kadar masraflı olmaz.

Çerkez topluluklarında görülen ve ekonomik nedenlere dayanmayan sadece geleneksel ve simgesel bir nitelik taşıyan, dolayısıyla kaçırılan kızın ve ailesinin saygınlığını arttıran kız kaçırılmalar hakkında her hangi bir önleme gerek yoktur. Esasen zamanla ortadan, kalkma eğiliminde olan bu tür kaçırılmalar, daha önceden anlaşmaya dayandığı için, toplum yönünden tehlike yaratmamaktadır.

Çerkez köylerinde, kız kaçırılmalarda ekonomik etkenden çok, "Gelenek" rol oynadığı için bu gibi kaçırılmaları yapmacık, simgesel olarak özelleştirmek gerekir. Geleneğe göre simgesel de olsa, kızın kaçırılması, kızın ve kız tarafının saygınlığını artırır.

Yörüklerde de kaçırılmalar çok yaygındır.

Amerikalı antropologlardan Bates'in araştırmalarında Yörük evliliklerinin %23'ünün kaçırılmaya ile olduğu belirtilmektedir.¹⁷ Bu yüksek oranın nedeni nedir? Bates'e göre kaçırma, bireysel seçimin ifade aracıdır. Örneğin erkek ve kız birbirine aşık olduğu halde evliliğin düzenlenmesinde kendilerine bir rol verilmez. Ayrıca evlenme, kişiye yetişkin konumu sağlar. Kaçırma, genç erkeğe yetişkin konumu sağlar, genç erkeğin yetişkinlerin toplumuna girmesini gerçekleştirir.

• Kız Kaçırmanın Önlenmesi

Olayı önlemek için kız kaçırmanın nedenlerini ortadan kaldırmak gerek. Sadece cezalandırma bir yarar sağlamaz.

Olayın önlenmesini ekonomik ve bireysel olarak iki grupta toplayabiliriz.

16 Örnek için bkz.: Sabah, 24.11.2000. Ayrıca, Mediha Esenel: Geç Kalmış Kitap, s. 189.

17 Bates and Plog, Culturel Anthropology, s. 300.

• a. Ekonomik önlemler

Anadolu'nun belirli yörelerinde (özellikle kırsal kesim) görülen başlık parasının kalkması ya da azaltılması gerekir. Başlık parasının varlığı, yıllarca sorun olarak sürmektedir. Kuşkusuz bugün azalmıştır. Fakat kırsal yörelerimizin bazılarında hâlâ etkindir. Ayrıca yine ekonomik nitelikteki ana haklar, baba hakkı, kardeş yolluğu v.s. gibi yakın akrabalara verilen armağanların azaltılması gerekir.

Ağır düğün giderlerinin azaltılması da bir başka çözümdür. Borca giren aileler, düğünden sonra uzun zaman ekonomik sıkıntı çekmektedirler. Bu gelenek de yılların birikimi sonucudur. Fakat giderlerin kısılması gerekliliği artık herkes tarafından istenmektedir. Taraflar isterse daha az giderli sade bir tören yapmaya gidebilirler.

• b. Bireysel önlem

Ailelerin kaçırma olayı karşısında daha anlayışlı, hoşgörülü olmaları gerekir. Çünkü ancak böyle davranıldığı zaman anlaşma sağlanmaktadır. Bunun yolu da o yörelerdeki eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasıdır.

Eşlerin evlenmesinde bireysel seçimi gerçekleştiren çağdaş bir uygulama şarttır. Herkesin istediği kimse ile evlenebilmesi istenen bir durumdur. İnsanların eşlerini kendilerinin seçmesi, onların en doğal hakkıdır. Çağdaş, demokratik tutum da bunu gerektirir.

Adli ve yönetsel makamların, kaçırılan kızla oğlanın evlenmeleri için her türlü yardım ve hoşgörüyü destekledikleri de bir gerçektir.

• Sonuçlar

Kız kaçırma, ülkemizde çok görülen, yörelere göre bazı değişiklikler gösteren, eski Türklerden beri uygulanan bir kültür kalıbıdır. Bugün halkımızca hiç de yadırganmamaktadır. Çünkü bireysel seçime yol açması gibi bir işlevi üstlenmektedir. Ayrıca, yılların birikimi sonucu oluşmuş bir gelenektir. Çoğu da evlenme vaadi ile yapıldığından fazla sorun yaratmamaktadır. Erkek, tutuklansa da evlenme vaadi ile kaçırma olduğu için taraflar anlaşmaktadırlar. Taraflar bir süre kırıncı kalırsa da bir süre sonra barışmaktadırlar. Ama bu kırıncı-

lığı uzun sürdüren aileler de var. Özellikle Karadeniz yöresinde kaçarak evlenmiş ve çoluk çocuğa karışmış kızların aileleriyle barışma istekleri, medyaya bile yansımaktadır. İzlediğim bir TV programında kaçarak evlendiği için babası tarafından terkedilen Karadenizli bir bayan, babası ile barışmak istiyor ve babasının aynı biçimdeki değişmeyen tutumu dile getiriliyordu. Bu tür uzun süren kırıncılıkları bir istisna olarak görebiliriz. Türkiye genelinde ailelerin bu konudaki kırıncılıkları fazla uzun sürmemektedir. Bu gün kız kaçırma toplumsal bir sorundur. Yani kamuoyunda rahatsızlık uyandırmakta ve çözümlenmesi beklenmektedir. Ayrıca konuyla ilgili yönetsel ve adli pek çok sorunlar doğurmaktadır. Adli makamlar bu konuyla çok meşgul olmaktadır. Bu nedenlerle konunun çözümü çok yönlü olarak görülmektedir. Bu nedenler üzerinde durularak, çözümler üretmek çağdaş bir yaşam biçimi gerçekleştirmek, kız kaçırma gibi bir sorunu da çözümlenecek kuşkusuz.

Kırsal kesimin kalkındırılması, eğitimin yaygınlaştırılması, kentleşme, sanayileşme hareketlerinin olayların azaltılmasında en etkin önlemler olduğu kuşkusuzdur. Kısaca çağdaş, demokratik bir yaşam pek çok sorunu çözecektir. Böyle bir toplumda yaşayan insanların değerler sistemi, kız kaçırma vs. gibi geleneklerin sürdürülmesini engelleyecektir.

• Kaynaklar

1. Sabah Gazetesi, 24.11.2000.
2. Milliyet Gazetesi, 22.12.2001, s. 4.
3. Barlas, Uğuroğlu: Hakkâri İli Evlenme Töre ve Törenleri. Karabük 1975.
4. Bates, G. Daniel and Plog, Fred: Cultural Anthropology, Third Edition,
5. Esenal, Mediha: Geç Kalmış Kitap, İstanbul 1999, Sistem Yayınları.
6. İnan, Abdülkadir: "Makaleler ve İncelemeler" Ankara 1968, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
7. Kır, İbrahim: GAP'tan Önce Harran Kasabasının Sosyal Yapısı, Elazığ, 1993, Çoğaltma (Dr. tezi)
8. Örnek, Sedat Veyis : Türk Halk Bilimi, 2.Baskı, Ankara 2000, Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1629.
9. Özçörekçi, Nilüfer Zeynep : "Gaziantep İli Evlenme Âdetlerinin Kültürel Değişim Yönünden İncelenmesi", s. 308-329. 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gelenek, Görenek, İnançlar, Seksiyon Bildirileri, Ankara 1997, Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1872.
10. Tezcan, Mahmut: Kan Dâvaları, Ankara 1981, Ank. Univ.. Eğit. Bil. Fak. Yayınları, No: 99.
11. Tezcan, Mahmut: Kültürel Antropoloji, Ankara 1997, Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1991.
12. Tezcan, Mahmut: Türk Ailesi Antropolojisi, Ankara 2000, İmgla Kitabevi Yayınları.
13. Tezcan, Mahmut: Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği^ Kültürel Antropolojik Yaklaşım, Ankara 1998, Kültür Bakanlığı Yayınları.
14. Yasa, İbrahim: Türkiye'de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bununla İlgili Bazı İdarî Meseleler, Ankara 1962, TODAİE Yayınları. .